

3. Селіванов В., Діденко Н. Діалектика приватного та публічного в правовому регулюванні / В. Селіванов, Н. Діденко // Право України. – 2001. – № 11 – С. 341–349.

4. Хошуляк В.В. Співвідношення науки фінансового права і фінансової науки / В.В. Хошуляк // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – 2011. – Вип. 62. – С. 146–152.

5. Нечай А.А. Проблеми правового регулювання публічних фінансів та публічних видатків : [монографія] / А.А. Нечай. – Чернівці : Рута, 2004. – 264 с.

6. Тихомиров Ю.А. Публічне право : [учебник] / Ю.А. Тихомиров. – М. : Издательство БЕК, 1995. – 339 с.

7. Адміністративне право України. Академічний курс : [підручник] : в 2 т. Т.1. Загальна частина ; редкол.: В.Б. Авер'янов (гол.). – К. : Вид-во «Юридична думка», 2004. – 584 с.

8. Авер'янов В.Б. Вибрані наукові праці / В.Б. Авер'янов ; за заг. ред. Ю.С. Шемшученка, О.Ф. Андрійка. – К. :

Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. – 228 с.

9. Пришва Н.Ю. Публічні доходи: поняття та особливості правового регулювання : [монографія] / Н.Ю. Пришва. – К. : КНТ, 2008. – 200 с.

10. Воронова Л.К. Фінансове право : [підручник] / Л.К. Воронова. – К. : Прецедент; Моя книга, 2006. – 448 с.

11. Химичева Н.И., Покачалова Е.В. Финансовое право / Н.И. Химичева, Е.В. Покачалова ; отв. ред. Н.И. Химичева. – М. : Норма, 2005. – 464 с.

12. Воронова Л.К., Кучерявенко М.П., Пришва Н.Ю. та ін. Фінансове право України : [навч. посіб.] / [Л.К. Воронова, М.П. Кучерявенко, Н.Ю. Пришва та ін.]. – К. : Правова єдність, 2009. – 395 с.

13. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50–51. – С. 572.

14. Фінансове право України / за заг. ред. В.К. Шкарупи, Т.О. Коломоєц. – К. : Істина, 2007. – 256 с.

УДК 342.951:351

ЗАКОННІСТЬ ТА ПРАВОПОРЯДОК ЯК ОБ'ЄКТ І ПРЕДМЕТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Дем'янчук Ю.В., к. ю. н., докторант
Національний університет державної податкової служби України

У статті розглянуто обумовленість теоретичної та практичної значимості розробки та реалізації надійного, ефективного механізму забезпечення режиму законності та правопорядку, в рівному ступені здатного забезпечити правомірну поведінку службових осіб державного апарату, діяльність якого в суспільній свідомості все більше асоціюється з некомпетентністю, бюрократизмом, корупцією та адміністративним свавіллям.

Ключові слова: *службова особа, корупція, відповідальність, адміністративно-правові заходи.*

У статье рассмотрена обусловленность теоретической и практической значимости разработки и реализации надежного, эффективного механизма обеспечения режима законности и правопорядка, в равной степени способного обеспечить правомерное поведение должностных лиц государственного аппарата, деятельность которого в общественном сознании все больше ассоциируется с некомпетентностью, бюрократизмом, коррупцией и административным произволом.

Ключевые слова: *должностное лицо, коррупция, ответственность, административно-правовые меры.*

Demyanchuk Y.V. LEGALITY AND THE RULE OF LAW AS OBJECT AND SUBJECT OF AN ADMINISTRATIVE AND LEGAL STUDY

In the article the conditionality of theoretical and practical significance of the development and implementation of reliable, efficient mechanism for providing the rule of law, as equally able to ensure good behavior of officials of the state apparatus, whose activities are in the public consciousness increasingly associated with incompetence, bureaucracy, corruption and administrative arbitrariness.

Key words: *official corruption, accountability, administrative and legal measures.*

Постановка проблеми. Однією з базових умов зміцнення правопорядку і утвердження правової законності в країні стає належна організація діяльності державного апарату, насамперед органів виконавчої влади, що передбачає максимальне обмеження самої можливості адміністративного свавілля, безвідповідальності, невиправданого втручання у сферу приватних інтересів і заснована на чіткому визначенні реалізованих державних функцій, їх оптимальному розподілі між відповідними державними інститутами, уточненні повноважень регіональних структур виконавчої влади, удосконаленні форм і методів їх регулятивно-охоронної діяльності.

Мета статті – критичне переосмислення юридичною, у тому числі адміністративно-

правовою, наукою і правовою практикою багатьох сталих догм і стереотипів у розумінні юридичної природи законності і правопорядку, форм і методів їх забезпечення в сучасних умовах, пов'язаних як із об'єктивною необхідністю посилення регулятивного впливу держави на всю сукупність суспільних процесів, так і зміцнення юридичних гарантій безперешкодного здійснення учасниками суспільних відносин своєї правосуб'єктності.

Виклад основного матеріалу. При всій корисності та продуктивності традиційних для адміністративного права підходів до дослідження правопорядку, форм і методів його охорони, зміцнення законності і дисципліни в діяльності державної адміністрації у даний час гостро відчувається необхідність наукових

пошуків, орієнтованих на сучасне осмислення широкого кола проблем, пов'язаних з адміністративно-правовим забезпеченням механізму формування та функціонування режиму законності і правопорядку в Україні.

Категорії «правопорядок», «громадський порядок», «законність», «режим законності», «забезпечення правопорядку», «охорона правопорядку» виступають ключовими у правовій науці і правозастосовчій практиці. Незважаючи на те що розгляд сутності цих категорій є специфічним компонентом української (радянського і пострадянського періодів) правової науки, в юриспруденції поки немає достатньої чіткості ані в дефініціях правопорядку і законності, ані у їх змістовному розмежуванні [4, с. 5].

Правопорядок трактується як стан упорядкованості суспільних відносин, заснований на праві і законності; як об'єктивно і суб'єктивно установлений стан соціального життя, заснований на нормативних вимогах, принципах права і законності, а також на демократичних засадах права та обов'язків, свободи і відповідальності всіх суб'єктів права.

При розгляді законності як особливого соціально-правового явища суспільного життя щодо самостійного елементу механізму державно-правового регулювання нам представляється можливим запропонувати наступне визначення: *законність у правовій державі – це режим (стан) відповідності суспільних відносин законам і підзаконним актам, які не суперечать нормам права, створюються в інтересах усього суспільства (при обов'язковому врахуванні та повазі суб'єктивних прав і свобод соціальних меншин) і здійснюються всіма учасниками правовідносин.*

Не виключаються, зрозуміло, та інші визначення феномена «законність», що акцентують або його функціональні, «рольові» аспекти (метод соціально-політичного управління, здійснення завдань і функцій держави, охорони суб'єктивних прав і свобод громадян), або ідеологічні (принцип правосвідомості, правової культури, правової ідеології), або політичні (забезпечення державного суверенітету, безпосередньої і представницької демократії, поділу влади).

На наш погляд, право на існування мають усі зазначені теоретичні уявлення. Разом із тим, видається, що лише розуміння законності як особливого стану (сукупності певних реально існуючих властивостей) соціально-політичних відносин, урегульованих відповідними нормативно-правовими актами, дозволяє вбачати в даному феномені специфічне правове явище, що не зводиться ні до законодавства, ні до загального подання про норму права, ні до юридично значимої діяльності.

Законність (як і правомірність у цілому) спирається на досить тонкий механізм регулювання, властивий правовим відносинам, в яких суб'єкт наділений правом особисто зацікавленому у виконанні юридичного обов'язку іншою стороною, у її правомірній поведінці.

Законність, як і правомірність, слід розглядати як специфічне суспільне явище, яке означає не просто реалізацію вимог закону

в окремих конкретних випадках, а закріплює «верховенство закону в суспільному житті, панування його, зокрема, у відносинах між владою і особистістю». У правовій державі подібне панування є типовим не в силу впливу механізму примушення, а завдяки механізму регулювання, властивому правовідношенням.

Як панування права і правомірної поведінки у громадських відносинах не можна зводити до політичного фактору, так не можна до нього зводити панування закону і законної поведінки [1, с. 8].

Із іншого боку, мало пояснюють специфіку правового стану і режиму законності загальні посилення на інтереси і потреби людей (соціальних груп). Останні завжди спонукають людей до тієї чи іншої діяльності, в тому числі і поза юридичної форми відносин. Зазначений нами механізм, обумовлений соціальними факторами і пов'язаний із державою, наділений особливою, юридичною специфікою, такою важливою для науки права і для практики зміцнення правопорядку і законності.

Зв'язок між правозаконністю і правами суб'єкта така: законність як режим діяльності створює юридичні умови забезпечення суб'єктивних прав, а останні є передумовою існування законності як специфічного суспільного явища. Часто вважають, що примус із боку держави є гарантією законності. У дійсності – державний примус гарантує законність лише частково. Говорячи про дотримання законів зі страху перед можливим покаранням, слід зазначити, що дана форма реалізації носить тимчасовий, а тому, недостатньо ефективний характер.

У правовій державі законність (точніше – правозаконність), навпаки, виявляється гарантією правомірності застосовуваного примусу, закріплюючи по відношенню до державної влади принцип «дозволено тільки те, що дозволено законом». У даному випадку законність гарантується системою соціальних та політико-правових чинників. До числа останніх слід віднести:

1) закріплення основ суспільного і державного ладу, основних прав і обов'язків громадян у Конституції;

2) верховенство закону по відношенню до всіх інших актів державної влади;

3) відповідність поточного законодавства Конституції країни;

4) незалежність суду та його підпорядкування лише закону, правосуддю як вищій гарантії прав громадян та підзаконної адміністративної діяльності;

5) прокурорський нагляд за загальним дотриманням законів, єдністю їх розуміння і застосування на всій території країни;

6) безумовне право громадян на звернення до органів державної влади з метою відновлення порушених прав, у тому числі і судовий захист своїх найважливіших конституційних прав і свобод, гласність і відкритість при розгляді таких справ;

7) розвинена система законодавства, стабільність правовідносин, високий рівень правосвідомості населення і правової культури роботи державного апарату, юридична інформованість населення тощо [2, с. 177].

У правовій державі закон по відношенню до права виступає як найбільш адекватна форма його вираження, законність же є найбільш адекватною формою зміцнення правопорядку. Якщо закон означає офіційне визнання масштабу свободи, то законність є вимога дотримання такого масштабу, а режим законності – стан суспільних відносин, при якому цей рівний і відносно справедливий масштаб свободи може бути реально використаний суб'єктами права.

Вимоги конституційної законності розкриваються, конкретизуються в законах із урахуванням потреб правового регулювання в різних сферах суспільних відносин. При цьому не можна не погодитися з думкою

В.В. Клочкова, який вважає, що «вимоги законності за своїм походженням і розвитком, соціальною, політичною та юридичною природою є вимогами держави до права і суспільства і нарешті вимогами права до суспільства і держави».

Вимоги правозаконності містяться в багатьох нормах Конституції України, що закріплюють ряд принципів положень.

Дотримання (виконання) законів законодавчо, виконавчою та судовою владою, регіональними органами державної влади, всіма посадовими особами означає, що їх діяльність і прийняті ними правові акти повинні відповідати законам, що не суперечить їм.

Вимога забезпечення державою прав і свобод людини та громадянина

За Конституцією України визнання, дотримання і захист цих прав – зобов'язання держави. Вони гарантуються державою згідно загальноприйнятими принципами і нормам міжнародного права, в тому числі за допомогою судового захисту. Права і свободи громадян забезпечуються регіональними органами державної влади (Розділ II). Забезпечення прав і свобод громадян є за законом першочерговою метою діяльності прокуратури.

Вимога рівності громадян перед законом і судом

Оскільки найважливіші права і свободи належать кожному від народження і невід'ємні, Конституція України декларує рівність усіх перед законом і судом: забезпечення державою прав і свобод людини незалежно від статі, раси, національності, мови, походження, майнового і посадового становища, переконань та інших обставин; забороняє будь-яке обмеження прав за ознаками соціальної, расової, національної, мовної чи релігійної приналежності. Громадяни рівні не тільки у правах і свободах, але і в обов'язках.

Вимога ієрархічності законодавства відповідно до юридичної сили складових його законів

Конституція України має вищу юридичну силу, пряму дію і застосовується на всій території країни. Їй не повинні суперечити будь-які закони та інші правові акти. Конституційним законам не можуть суперечити регіональні закони. У співвідношенні регіональних законів слід виділити два аспекти. Із точки зору ієрархічності конституційний закон за своєю юридичною силою вище закону регіонального суб'єкта, який не може йому суперечити;

в разі суперечності між ними діє конституційний закон. У даному випадку мова йде не про ієрархію законів, а про збереження порядку прийняття регіональних законів.

Вимога верховенства закону

Вона виражається у встановленні Конституцією України вищої юридичної сили по відношенню до всіх прийнятих у країні правових актів, які не є законами. У тому числі не повинні суперечити законам укази і розпорядження Президента України, постанови і розпорядження Кабінету міністрів, Верховної Ради.

Вимога дотримання встановленого порядку прийняття, зміни та скасування законів, інших нормативних правових актів

Відповідний йому порядок правотворчості передбачений у Конституції України. Регламентацію процесу правотворчості основним та іншими законами країни, правовими актами не можна визнати достатньою. Заповнення наявних прогалин надасть суттєвого впливу на підвищення рівня правового регулювання суспільних відносин, функціонування права, діяльності законодавчої і виконавчої влади, державних органів країни і її суб'єктів, правленню правосуддя.

Нарешті, конституційною вимогою законності є вимога здійснення державою контролю за виконанням Конституції і законів.

У Конституції України дане положення викладено фрагментарно. Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі здійснює Уповноважений Верховної Ради України із прав людини. У ст. 101 Конституції України йдеться про те, що у спільному віданні Уповноваженого знаходяться питання, пов'язані із забезпеченням відповідності конституцій, статутів, законів та інших нормативно-правових актів суб'єктів країни і законам. Разом із тим у Конституції не визначено конкретні державні органи, на які покладуються названі функції контролю і забезпечення відповідності правових актів. Забезпечення законності віднесено ст. 101 Конституції України до спільного ведення країни і її суб'єктів. Із органів, зобов'язаних здійснювати заходи щодо забезпечення законності, названо тільки Уповноваженого Верховної Ради (ст. 101 Конституції України), чого, зрозуміло, недостатньо.

Дані прогалини, на нашу думку, повинні бути заповнені шляхом прийняття відповідних законодавчих актів, що регламентують порядок формування та повноваження державних органів, що забезпечують реалізацію законності.

Сукупність названих вимог законності – конституційна база формування в Україні справді демократичної законності. Реалізація даного завдання, органічно пов'язаного зі становленням демократичної правової держави, передбачає створення ряду умов.

До конституційних вимог законності представляється необхідним віднести, крім названих вище, вимогу верховенства права. Причому не в сенсі верховенства закону, як це передбачалося одним із проектів Конституції. Право – найважливіший, але не єдиний

регулятор поведінки людей. Поряд із правовими воно регулюється так само моральними, традиційними, релігійними та іншими соціальними нормами. У сформованій державі, особливо правовій, при протиріччі між приписами правової і будь-якої іншої соціальної норми повинна діяти правова норма. Указівка в законі дає чіткі орієнтири поведінки особам, які опинилися в ситуації колізії соціальних норм.

Принцип верховенства закону означає, що при виникненні колізії, викликаню розбіжністю, що містить у законі приписи та державною доцільністю, держава повинна підкорятися вимогам, закріпленим у нормативних актах.

Природно, що існує порядок внесення поправок і змін до чинного законодавства (скасування старих і прийняття нових нормативно-правових актів) із урахуванням вимог державної доцільності, однак цей порядок передбачає конкретну процедуру законотворчості, недотримання якої розглядається як протиправна поведінка.

Утілення в життя принципу верховенства правового закону має відбуватися шляхом реалізації наступних заходів: *закріплення в законах і підзаконних актах загальнообов'язкових правил поведінки; дотримання ієрархічності законів і підзаконних нормативно-правових актів; забезпечення юридичної рівності суб'єктів (у тому числі й самої держави) перед законом і судом; обов'язкове дотримання законів усіма особами, до яких цей закон адресований; поліпшення якості прийнятих (і діючих) законів із урахуванням їх змісту і потреб практики.*

Юридичний критерій дозволяє розглядати правопорядок не просто як стан упорядкованості суспільних відносин, а як правовий режим установлення та реалізації цих відносин, заснований на праві та законності. Як і будь-який інший правовий режим, правопорядок має свої організаційно-просторові кордони, які задаються «кордонами» сфер правового регулювання суспільних відносин. Мова, по суті, йде про структурування правопорядку за масштабами, суб'єктам та об'єктам його формування та підтримки.

Із точки зору організаційно-просторових координат або критеріїв структурування правопорядку ми маємо право говорити про правопорядок держави, суб'єктів держави, регіонів, міст, населених пунктів, підприємств, організацій, установ. Саме на даному рівні ми можемо виділити правопорядок у громадських місцях різного ступеня деталізації, прийнятої, наприклад, у документах первинного обліку правопорушень – вулиці, парки, сквери, громадський транспорт тощо.

У системі виконавчої влади функціонує значна кількість державних органів, до компетенції яких входить забезпечення безпеки держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. Для них характерно здійснення охоронної – у широкому сенсі слова – діяльності. Частина державних органів безпосередньо бере участь і в забезпеченні громадського порядку і суспільної безпеки, виступаючи в якості так званих факультативних суб'єктів поліцейської

діяльності, причому для деяких ця діяльність не тільки суперечить їх сутності та цільовим призначенням, а й дискредитує саму ідею забезпечення правопорядку.

Функціональний зв'язок між виконавчою владою та забезпеченням правопорядку виражена найбільш чітко в силу як мінімум п'яти обставин.

По-перше, виконавча влада реалізує найбільший обсяг правозастосовних повноважень, що відображають законодавчо зафіксовані інтереси держави у сфері правопорядку. У силу цього виконавча влада завжди розглядалася в політичному та адміністративному праві саме як правоохоронна.

По-друге, виконавчі органи, будучи учасниками законопроектної діяльності та суб'єктами нормотворення, активно формують правопорядок, форми і методи його забезпечення відповідними структурами державної адміністрації практично у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Висновки. Таким чином, давно виявилися і стали фактично стереотипними методологічні підходи щодо розгляду правопорядку і законності. Встановився приблизний перелік сюжетів їх розгляду в рамках окремих юридичних наук державно-правового (теорія права і держави, конституційне, адміністративне право) або кримінального (кримінальне та виконавчо-трудове право, кримінальний процес, теорія оперативно-розшукової діяльності, кримінологія, криміналістика) циклу. Однак кожна з існуючих теорій і концепцій при найближчому ознайомленні виявляє недостатню повноту, дискусійність ідей. Однак навіть із урахуванням даного застереження доводиться визнати, що накопичення знань про сам феномен правопорядку зачіпає в основному кількісну сторону, в багатому меншому ступені збагачуючи їх якісну сторону.

Доводиться констатувати, що в юридичній науці поки немає достатньої чіткості в дефініціях правопорядку і законності та у їх змістовному розмежуванні. До цього слід додати, що поки немає достатньої чіткості і у визначенні таких понять, як «правоохоронна діяльність», «правоохоронні органи».

У даному зв'язку запроваджене дослідження можна розглядати як спробу «пов'язати в систему» накопичений теоретичний і емпіричний матеріал і осмислити його з позицій адміністративно-правової науки, в рамках якої традиційно досліджується організаційно-правова проблематика формування та функціонування державної системи управління в адміністративно-політичній сфері, що охоплює такі безпосередньо пов'язані із забезпеченням правопорядку і безпеки області державної діяльності.

На нашу думку, діяльність органів державної влади повинна бути правовою за своєю природою і соціально-орієнтованою за своєю суттю. Для цього необхідно насамперед домогтися, щоб юридичне закріплення процесу модернізації правоохоронної системи було підпорядковане виразній, юридично-зафіксованій державній політиці у сфері забезпечення правопорядку та протидії корупції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мелех Л.В. Законність у правозастосовній діяльності : автореф. дис. ... к. ю. н. : спец. 12.00.01 / Л.В. Мелех ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Л., 2010. – 20 с.
2. Невзоров І.Л. Законність у системі принципів права / І.Л. Невзоров // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2002. – Вип. 18. – С. 176–179.

3. Самохвалов В.В. Законність і справедливість: теоретико-правові проблеми співвідношення та взаємодії : автореф. дис. ... к. ю. н. : спец. 12.00.01 / В.В. Самохвалов ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К., 2008. – 18 с.
4. Хаустова М.Г. Співвідношення правової системи з іншими юридичними поняттями / М.Г. Хаустова. – Х., 2013. – Вип. 122. – С. 3–16.

УДК 351.72(477)

ОПТИМІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЯК СПОСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ

Дудукін А.О., магістр правознавства
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена дослідженню проблеми ефективності реалізації адміністративного законодавства України. Автор акцентує увагу на необхідності пошуку дієвих методів підвищення ефективності реалізації адміністративного законодавства України. Запропоновано застосування оптимізації як одного із можливих способів підвищення ефективності адміністративного законодавства України.

Ключові слова: оптимізація, об'єкт оптимізації, суб'єкт оптимізації, адміністративне законодавство.

Статья посвящена исследованию проблемы эффективности реализации административного законодательства Украины. Автор акцентирует внимание на необходимости поиска действенных способов, которые повысят эффективность реализации административного законодательства Украины. Предложено применение оптимизации как одного из возможных способов повышения эффективности административного законодательства Украины.

Ключевые слова: оптимизация, объект оптимизации, субъект оптимизации, административное законодательство.

Dudukin A.O. OPTIMIZATION OF UKRAINE ADMINISTRATIVE LAW AS A WAY TO INCREASE ITS EFFICIENCY

The article investigates the problem of efficiency of administrative legislation of Ukraine. By emphasizing the need to find effective methods improve the effectiveness of administrative legislation of Ukraine. An application optimization as one of the possible ways to improve the efficiency of the administrative legislation of Ukraine.

Key words: optimization, object of optimization, subject of optimization, administrative law.

Однією із актуальних проблем для будь-якої галузі законодавства України є питання про якість та ефективність реалізації законів, підзаконних нормативно-правових актів та інших компонентів, які складають систему джерел відповідної галузі законодавства України. Безперечно, ця проблема є також актуальною для адміністративного законодавства України. Безсумнівним є те, що як окремі нормативно-правові акти, так і вся система джерел адміністративного законодавства України існують не лише виключно для факту власного існування, але й для ефективного та якісного регулювання суспільних відносин, виконання охоронної, інформативної, виховної та інших функцій за для яких вони створювалися.

Варто відзначити те, що система адміністративного права і законодавства України є надзвичайно розгалуженою і складається з багатьох компонентів. Так, до таких компонентів можна віднести наступні види джерел адміністративного права і законодавства України. В першу чергу акти вищої юридичної сили: а) Конституція України; б) міжнародні нормативно-правові акти; в) закони України (кодекси та закони України у власному розумінні цього слова). Підзаконні нормативно-правові акти: а) постанови Верховної Ради

України, які містять норми адміністративного права організаційно-правового характеру; б) укази Президента України; в) акти Кабінету Міністрів України, які мають нормативний характер; г) акти центральних і місцевих органів виконавчої влади. Рішення судових органів: а) рішення Конституційного Суду України; б) постанови Верховного Суду України; в) рішення Вищого адміністративного суду України; г) рішення Європейського суду з прав людини. Акти, які справляють суттєвий вплив на суспільні відносини і в майбутньому можуть бути віднесені до джерел адміністративної о права, зокрема, мова йде про норми «м'якого» права (soft law) [1, с. 96].

Необхідно відзначити, що найбільш цікавим та дискусійним з позиції практики є останнє джерело адміністративного права і законодавства України. У своїх наукових дослідженнях О.М. Шпаковий зазначає про те, що концепція «м'якого» права сформувалась у працях західноєвропейських вчених 70–80-х років ХХ ст. «М'які» норми містяться в актах міжнародних організацій, які не є формально обов'язковими для держав-членів, однак переважно дотримуються останніми і вельми часто імплементуються у національне право шляхом внесення аналогічних